

Ekoxe, *Lucanus cervus* – en skyddsvärd art

Blekinges landskapsdjur, ekoxen, är Europas största skalbagge. Hanen kan bli upp till 8,5 cm lång, medan honan som har betydligt mindre käkar blir hälften så lång. Hanens välutvecklade käkar gör den omöjlig att förväxla med någon annan skalbagge. En del tycker att ekoxen ser lömsk ut, men den är helt ofarlig. Ett äldre namn på skalbaggen är horntröll.

Ekoxen har gått tillbaka i norra Europa under de senaste årtiondena. I Sverige är det igenväxningen av hagmarker och de allt mörkare grandominerande skogarna som utgör det största hotet. Arten är fridlyst och omfattas även av EU:s habitatdirektiv bilaga 2 vilket innebär att arten ska skyddas inom nätverket Natura 2000 och dess status ska rapporteras av alla medlemsländer vart 6:e år.

Ekoxen finns i Sverige från Skåne upp till Uppland. De flesta fynden är dock från Blekinge, östra Småland, Öland och östra Östergötland. I de övriga nordiska länderna har ekoxe tidigare påträffats i Danmark men är förmodligen utdöd där. I övrigt förekommer den här och var i Syd- och Mellaneuropa.

Ekoxehane. Foto: Ingela Carlström

Ekoxehanar i kamp.
Foto: Jonas Hedin

Hur kan man hjälpa ekoxen?

För att gynna ekoxen är det viktigt att vi behåller öppna, solbelysta områden med gamla ekar. Det är också viktigt att spara grov död ekved på och under mark så som stubbar och stockar då larven lever av dessa. Som villaägare bör du alltså undvika att gräva upp sådana.

Att röja fram ekar så att de blir solbelysta gynnar ekoxen. Förutom träd i betes- och skogsmark kan till exempel ekar i parker, trädgårdar, längs vägar, eller på tomter frihuggas. Ekoxen och dess larver hittas oftast i sydsluttningar, helst glesa och soliga sådana.

Man kan odla ekoxe i "ekoxe-komposter", genom att gräva ner ekstockar till hälften i marken. Stockarna bör vara minst en meter och ha en diameter på minst 20 cm. Stockarna placeras på en ljus plats där marken är torr och väl-dränerad. Man kan sist täcka det mesta med lövflis eller sand.

Ekoxehona. Foto: Bo Egmyr

Flyger i skymningen

Ljumma kvällar kring i månadsskiftet maj-juni börjar hannarna svärma. Man kan höra ett starkt brummande ljud bland ekar och trädkronor när hanarna flyger runt för att leta efter honor. Honorna sitter i ekarna och äter av sav som sipprar ut. Ibland blir det kamp om honorna och hannarna fäktas med sina väldiga käkar. De starkaste får para sig med honorna. Hannarna lever endast några veckor och oftast sluter de sitt liv som mat till någon hackspett, kråka, skata, räv eller grävling.

Ekoxelarv. Foto: Lovisa Wassbäck

Larv i fem år

Honan lägger ett tjugotal ägg i slutet av sommaren och dör sedan. Äggen läggs i marken längs rötangripna, underjordiska rötter eller stubbar. Larven ligger i jorden och gnager på såväl döda rottdelar som döda stubbar. Gamla stubbar kan nästan helt ätas upp av ekoxens larver. Ibland påträffas även de i sågspånshögar av lövved. Framför allt lever larven i ek men har även påträffats i bok, björk, lönn och hassel. Larven är vit med brunt huvud och blir cirka en decimeter lång. På hösten efter 4-5 års utveckling förpuppas larverna. Förpuppningen sker i en kokong stor som ett hönsägg och puppan, som ligger en bit ner i marken, kläcks redan senare på hösten men skalbaggen ligger kvar i kokongen till slutet på maj.